

JOŠKO KOVAČIĆ

Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara
21450 Hvar

UDK: 347.751(497.5) Hvar)"1205"

OPET O VJERODOSTOJNOSTI KUPOPRODAJNE ISPRAVE DUBOVOG DOLA IZ 1205. GODINE

U radu se osnažuju argumenti koji govore kako je isprava o kupoprodaji posjeda Dubovi dol kraj Hvara iz 1205. godine zapravo falsifikat iz mnogo kasnijeg vremena.

Pisac se ovih redaka ionako spremao nadopuniti svoj rad o (ne)vjerodostojnosti isprave iz 1205. godine o kupoprodaji posjeda Dubovi dol na Hvaru (J.Kovačić: Iz hvarske kulturne baštine, Hvar 1987 /šapirografirano/, 112-117), kada se na taj rad kritički osvrnuo hvarski povjesničar Ivo Kasandrić (1919.-1995.): Povijesne rasprave, Književna radionica Hvar 1991, 67-73, braneći autentičnost spomenutog dokumenta. Zbog toga će reci koji slijede, iako mimo volje potpisanoga, nužno poprimiti i neke polemičke tonove.

Razmatrana je isprava dosad objavljivana, koliko znam, dvaput: u poznatom zborniku "Codex diplomaticus" (III., 53, br. 47), "Po dvjema lošim kopijama... iz XVII. vijeka... u arhivu kaptola u Hvaru" (isto), te u djelu istog I. Kasandrića: Hvarski pučki ustanak, Mogućnosti, Split 1978, 78, bilj. 2, po prijepisu iz 1814. u obiteljskom arhivu Kasandrić u Hvaru. Valja napomenuti da ni dvije kaptolske kopije nisu sasvim podudarne, te da prihvaćeni tekst u CD ne odgovara posve onome u arhivu Kasandrić, pri objavljivanju kojega je I. Kasandrić načinio dvadese-

1205, 2. novembra. U Hvaru.

Tulije Jakšić prodaje Hermeti Griffiju zemljište u Dubovom dolu.

In Christi nomine amen. Anno domini 1205., indictione 8^a, die 2da nouembris. Actum Phari in curia comunis presentibus Nicolaus de Pace et Matheus Cranco testibus ad hec vocatis et rogatis. Ibiq̄ dominus Tulio Jaxich¹ quondam domini Petri, sponte etc. ac omni meliori modo etc. per se heredes et successores suos iure proprio et in perpetuum dedit, tradidit, vendidit et alienauit ser Hermeti quondam ser Mixha Griffius ibi presenti pro se et heredibus suis recipienti et ementi valariam positam in hac insula Phare loco vocato Dubovi dol cum omne (!) planum, incipiendo a mare que est a meridie vsque V(u)cobratze dolzi et Garme. ratione dicti emptoris cum omne (!) planum a parte ponenti et transuersa, cum omnium (!) costierarum que sunt in dicta valaria de Dubovi dol habenciis et pertinenciis, ratione dicti Jaxich¹ posita infra hos confines: a leuante in parte cime montium in parte dicti Vucobratzi dolci et in parte Garme dicti emptoris, a ponente ecclesia sancti Viti in parte via comunis per quam itur Ciuitati Veteri, in parte cime montium pertinentiis dicte valarie, a transversa montium iura et acio (!) dicte valarie et in parte Garme et a meridie mare salsum, salvis etc. Qui confines aprobatu fuerunt per ser Petrum Caramani et Marcum Bobich examinatores comunis ad habendum, tenendum et poseidendum pro pretio ducatorum sex centum aureorum a iulii (!) decem pro quolibet ducato, quod predictus venditor confessus fuit habuisse et recepisse a dicto domino Hermeto emptore supradictes (!) ducatis (!) sex centum aureis (!) in prompta et numerata pecunia; faciens de eiusdem (!) pro se et heredibus finem et quietationem perpetuam. Promittentes sub obligatione etc.

Die XX. mensis martii 1205. retulit Tomas Pagliarich stridasse dictam venditionem ut moris est ciuitatis.

(Ego Petrus Doctus² cancellarius excellentissimi domini Joanni (!) Malipiero³ dignissimi comitis Phare ex alio autentico extraxi existente penes spectabilem dominum Matcum Izarcum concordare inveni, ut in autentico exemplau, me subscripsi et sigilau.

Po devjema lošim kopijama, premda osjetrovljenim po notaru Gabrijelu Angelini, iz XVII. vijeka na papiru u arhivu kaptola u Hvaru.

¹ U drugoj kopiji: Giachich. ² U dr. kop.: Dottus. ³ U dr. kop.: Malipero.

tak manjih pogrešaka (usp. snimak isprave u "Hvarski pučki ustanak", slike). Iako je neke od ovih razlika teško objasniti pisarskim greškama, one u cjelini gledajući ipak nisu bitne i tradiraju nam ispravu istovjetna sadržaja.

Prije no što se točku po točku osvrnem na kritiku I. Kasandrića, želio bih sažeti ukazatelje koji govore da navedena isprava nije izvorna, već je mnogo kasnija krivotvorina. Pri tome ne iznosim samo argumente iz svog prvog rada o toj temi, nego i neke druge, naknadno uočene. Svi se oni mogu podijeliti na argumente formalne i sadržajne naravi.

a) Formalni argumenti za falsifikat:

1. Elementi datuma:

a) Oznaka godine "Anno Domini" toliko je rijetka za ovo razdoblje (oko 1200.g.) u našim primorskim (dalmatinskim) ispravama da se može smatrati anakronom¹. Ovdje tada prevladava "stylus incarnationis".

b) Pisanje godine, indikcije i dana arapskim znamenkama umjesto rimskim brojevima (slovima), ili pak riječima, također je oznaka mnogo kasnijeg vremena. Arapske se znamenke u dalmatinskim rukopisima javljaju tek koncem 13. stoljeća u Dubrovniku, a učestalije istom u 15. stoljeću².

c) U izdanju isprave u CD naznačena je pogrešna, osma indikcija, a u prijepisu u arhivu Kasandrić ispravna peta. - Iako vjerujem da je tu riječ o naknadnom "ispravljanju" starijeg predloška, navođenja pogrešnih indikcija ima još³, pa se ne može uzeti kao odlučujuće.

d) Navođenje dana u mjesecu bez naznake: mense intrante, introeunte ili ingrediente, kako je u skladu s tzv. "bolonjskim načinom" datiranja (mos, consuetudo Bononiensis) bilo uobičajeno u dalmatinskim ispravama od kraja 12. do prvih desetljeća 14. stoljeća⁴. - Ima doduše, ali veoma rijetko, slučajeva kada se dan u prvoj polovici mjeseca spominje i bez "intrante".

2. U ispravi nema, protivno onodobnom uzusu, naznake o vladaru, biskupu, knezu, županu ili sucima.

3. Općinski egzaminatori koji potvrđuju granice kupoprodajne nekretnine samo su spomenuti, u smislu njihove kasnije službe, kakvu je odredio hvarski Statut⁵. U vremenu na koje pretendira isprava egzaminator je

ispravu vlastoručno potpisivao, bez čega ona nije imala pravnog učinka⁶.

4. Isprava ne može s formalnoga stajališta biti autentična jer nema potpisa notara koji ju je sastavio⁷. Mnogo kasnija (za blizu tri stoljeća) ovjera općinskog kancelara ne može ispuniti ovu formalnopravnu lakunu.

5. Stridiranje (javno obznanjivanje) sklopljene pogodbe koju ovdje vrši općinski glasnik, tobože kao "mos civitatis", nije poznato u ovom povijesnom razdoblju.

Postoje i drugi formalni ukazatelji koji mogu staviti u sumnju autentičnost ove isprave, kao što je kumuliranje pravnih faza kakvih još nije bilo u naznačenom vremenu. Ona svojim oblikom odudara od isprava iz godina na koje pretendira (usp. CD III., 54 i hvarski Statut, 374, III.) . Usredotočit ću se, međutim, na sadržajne dokaze o falsifikatu.

b) Sadržajni argumenti za falsifikat:

1. Isprava je tobože sastavljena u Hvaru (Phari), a u njoj se spominje i Stari Grad (Civitate Veteri), pri čemu se očito imalo u vidu mjesta koja se i danas tako zovu. Međutim se kasniji grad Hvar, ili bolje, mjesto gdje je kasnije nastao taj srednjovjekovni grad, u 13. stoljeću do 1278. naziva Lesna (Lisna, Ljesna), što pouzdano znamo po spomenu samostana sv. Marije (na mjestu današnje Katedrale). Tek kad je ovamo nakon 1278. preneseno sjedište biskupije i općine, počinje se današnji Hvar nazivati Novim Gradom, a dotadašnji Hvar (koji je ime logično naslijedio od antičkog Pharosa) Starim Gradom, kako ih zove i općinski statut redigiran 1331. g. (Civitas nova-Civitas vetus). Odakle bi inače u to vrijeme iskrsnuli ovi novi nazivi? Već nakon 1278. javlja se doduše i "Farra" (od Pharia" sc. civitas) za današnji grad Hvar, ali ga i u 16. stoljeću Pribojević još spominje kao Lisnu, a Lucić i Hektorović zovu Novi Hvar, za razliku od Staroga Hvara-Staroga Grada⁸.

2. Isprava je navodno sastavljena "in curia comunis" u "Hvaru". Ali u današnjem Hvaru nije ni 1282. postojala općinska kurija (...potestas Farre et consiliarii domum ibi non habeant ad habitandum pro communi), a istom se 1292. spominje da je započeta njena gradnja⁹! Posve razumljivo, uostalom, kad je i izgradnja Novoga Grada bila započela tek desetljeće ranije.

3. Naslovi "dominus" i "ser" ne javljaju se oko 1200. uz imena dalmatinske općinske vlastele, niti one dubrovačke.

4. Osobna imena iz klasične starine kao "Tullius" i "Hermes" teško su i zamisliva u ovome razdoblju i prostoru, nadasve na Hvaru gdje se i u Statutu iz 14. st. općekršćanska imena jedva pomaljšaju iz gomile onih narodnih, slavenskih odnosno hrvatskih.

5. Prezimena navedena u razmatranoj ispravi potpuno su anakrona. Dokumenti ne samo iz oko 1200. nego i iz poznijeg vremena nemaju prezimena u današnjem obliku i smislu, već samo čiste patronimike, imena po ocu, koja u latinskim ispravama kakva je i ova označuju genitiv. Romanizirana se pak prezimena na Hvaru ne javljaju prije odmaklog 15. stoljeća.

Uzmimo primjer jednog od "svjedoka" iz ove isprave, prezime "de Pace". Na temelju ukazatelja iz najstarije hvarske matice bio sam ga "preveo" kao: Mirić. God. 1449. izdane su dvije gracije Jurju Gojanoviću, uz čije ime naknadno dodano "siue/ou(er) d(e) pace"¹⁰. (goj=mir=lat. pax). Još jedna potvrda kako prezime "de Pace" ne nastaje prije druge polovice 15. - a nikako početkom 13. stoljeća.

6. Isprava pretendira na to da je cijelo područje Dubovog dola čak i prije 1205. g. u privatnoj vlasnosti. Istina je, naprotiv, da je ta prodol i 1331., prema Statutu, bila vlasništvo hvarske općine, kao i skoro čitav zapadni dio otoka. Dubovi će dol dobrim dijelom ostati općinskim i znatno kasnije, kako ću pokazati u daljem izlaganju.

7. Navod iz isprave, da je pri kupoprodaji isplaćena svota od šest stotina "zlatnih dukata", još je jedan očit dokaz falsifikata. Mletački zlatni dukat, kasnije nazvan cekin, počeo se kovati tek 1284. g. za dužda Giovannija Dandola (naziv je dobio po reversu, gdje je uz proslavljenog Krista imao natpis: "Sit tibi, Christe, datus, quia tu regis, iste ducatus" = Neka tebi, Kriste, jer svime vladaš, bude predano ovo duždevstvo!). Isprva je vrijedio 3 libre, ali mu je nominalna vrijednost rasla do 8 libara (1562.g.) i sve do 22 libre (iza 1716.)¹¹. Vrijednost od 10 libara za takav dukat koju navodi naša isprava posve je, dakle, proizvoljna i anakrona¹².

Počinjući svoj kritički osvrt, Ivo Kasandrić na str. 67 najprije tvrdi da su u ispravi istaknute "važne činjenice koje inače mora sadržavati jedna takva pogodba, pa i u formalnom pogledu prema tadašnjem običaju". Koliko je pak ovo točno, iznio sam u formalnoj raščlambi dokumenata.

Nastavlja zatim (ista str.) da je o ovoj ispravi bilo "već dosta pisano", pa navodi G. Novaka, svoj rad o pučkom ustanku i knjigu A. Gabelića na istu temu. Međutim, svi su ovi auktori uzimali razmatranu ispravu posve nekritički, a to što su je navodili ne može biti potvrda njene autentičnosti.

Nakon uvoda I. Kasandrić prelazi "in medias res" i tvrdi (str. 68) da "granice komunalnog područja Sv. Pelegrina" opisane u Statutu 1331. g., unutar kojih bijaše i Dubovi dol, ne označavaju međe općinske zemlje nego, tobože, "zemljište ... grada Hvara". Pri tome se poigrava izrazima "terrenus" (poznolatinski za: terrenum) i "territorium", iako je jasno da prvi znači manji, a drugi veći i zaokruženi zemljišni posjed. Pri tome ne objašnjava "misteriju" kako to da se navodno "zemljište grada Hvara" ne naziva po tome gradu, nego po crkvi sv. Pelegrina na najzapadnijem rtu otoka. Ne tumači ni to, po kojemu su "gradu" dobila ime područja ("zemljišta") "Brda i Plaže" ili Plama, koja Statut 1331. također spominje kao općinska (territorium communis), ili pak ona "Polja Sv. Stjepana", Vrbanje, Pitava, "Sv. Stjepana i Vrbanja"? Uopće je besmisleno govoriti o nekakvom posebnom "zemljištu grada Hvara" kada je gradu kao sjedištu Komune pripadalo bilo izravno, bilo administrativno *čitavo* područje Općine, tj. otoci Hvar i Vis s obližnjim otočićima, a do 14. st. i Brač odnosno njegov dio!¹³. Uostalom, jednako je odgovorio na slične pretenzije i hvarski gradonačelnik početkom 19. stoljeća, o čemu kasnije. Iz Statuta je jasno kako tada veći dio otoka izravno pripada Općini (dominium directum). Svrha omeđivanja ovih područja (ili zemljišta, svejedno) nije bila određivanje nekakvih gradskih ili seoskih "atara", nekih "zemljišta" pojedinih naselja, nego lučenje općinskog posjeda od privatnog, a nazivani su o prikladnim orijentirima. Ondje gdje je otok još bio pretežno nenaseljen (zapadni i istočni dio npr.) omeđivanje je kratko i jasno, na području Starogradskog polja, naprotiv, općinsko zemljište graniči s brojnim privatnim posjedima. Cilj je ovih razgraničavanja bilo određivanje manjih jedinica unutar sveukupnog općinskog zemljišta, čije je prihode Općina davala u zakup javnom dražbom svake godine u određeno vrijeme. Na "području Sv. Pelegrina" tada se tako sijalo žito (u koje su se jamačno supsumirali i drugi, količinski manji proizvodi), a prihod - dio uroda koji je išao Općini kao vlasniku zemlje - morao je zakupi-

ti paušalni plaćalac na dražbi početkom svibnja, a platiti do Velike Gospe. O iznesenom jasno govori početak IV. knjige Statuta, gdje je riječ o zakupu svih općinskih zemalja ili područja na Hvaru, Visu, školjima i dijelu Brača bez razlike¹⁴.

Da bi potkrijepio svoju tezu o postojanju većih kompleksa privatnog posjeda na zapadnoe kraju otoka Hvara 1331. (i još dosta ranije, 1205.) godine, I. Kasandrić zatim navodi (lista str. 68) registar općinske zemlje koji bi određivao "*koja je zemlja na području sv. Pelegrina općinsko, a koja privatno vlasništvo*".- Međutim je potpuno previdio da je taj registar *kasniji*, mladi od onoga iz 1331. i da donosi novo stanje, zacijelo nastalo za stabilne vladavine Ljudevita Anžuvinca (1358.-1382.) na Hvaru. Ovaj registar-katastik nije precizno datiran, a naslovljen je: "Popis zemljišta hvarske općine u Polju Sv. Stjepana"¹⁵, iza Grada i na Visu". u njemu se međutim omeđuju općinske zemlje samo uokolo "Novoga Grada" i u Starogradskom polju (= "Sv. Stjepana"), zatim slijedi registar nekih općinskih zemalja iz 1407. godine, a tek onda međe općinskih zemalja na Visu iz 1380. godine.¹⁶ Po tome se vidi da je izvorni registar bio u prepisivanju ispremiješan te da popis zemalja koji kao "argument" navodi I. Kasandrić valja povezati s onim viškim iz 1380. g. Nastao je, dakle, 50ak godina nakon omeđenja iz 1331., a u tom je međuvremenu bilo došlo do znatnih promjena: privatnici su prisvojili određeni dio ranijeg općinskog posjeda. Da li abuzivno ili legalno (nekom vrstom gracije) ne znamo, jer nema dokumenata, ali za razmatrani predmet to nije ni važno. Iz sadržaja je ovoga mlađega registra jasno da predstavlja reviziju onoga starijega. Pri tome stariji općinski posjed koji se podrazumijevao nije podrobnije ni popisivan, nego samo noviji privatni, tad još uvijek u manjini. Ali i mimo toga I. Kasandrić krivo navodi Statut, iznoseći da su osim Vire sve "*ostale uvale do Staroga Grada sa sjeverne i južne /naglasio J.K./ strane otoka privatna vlasnost*" Netočno: Statut kaže da su od Vira do Staroga Grada samo uvale sa *sjevera (omnes aliae vallariae a parte transversae)* privatne, ne računajući abuzivno krčenje strana, bokova ili viših djelova tih uvala, što i nadalje ostaje općinsko. Uvale pak i zemljišta s južne strane otoka posebno se popisuju, ukoliko su u međuvremenu postali privatnima. Ali među ovima nema Dubovog dola: svi njemu najbliži tereni označeni su jednostavno: "a

sve je uokolo općinsko" (*Et totum in tornum est communis*).¹⁷

Pozivanje I. Kasandrića na općinski statut nema, dakle, nikakva temelja, pa tako ni njegova rekapitulacija (na početku str. 69) onoga što je dotad bio iznio. Nadalje kaže kako je potvrda teze da je zapravo riječ o granicama "zemljišta (teritorija) koji je neposredno pripadao gradu Hvaru od njegova osnutka u starom vijeku"!! i to, što je "nakon ukidanja srednjovjekovne hvarske komune i osnivanja 1806. god. administrativne Općine Hvar" ista linija Dubovi dol-Maslinica ponovno uspostavljena kao granica.

Najprije, podjela dotadašnje stare Komune (Hvar i Vis) na nove administrativne općine nije izvršena 1806., nego krajem 1811. godine¹⁸, a ni granica nije išla posve prema Statutu nego sredinom Maslinice¹⁹. Svakako su i razgraničenje općinskih fiskalnih jedinica 1331. i granice novih manjih općina poslije 1811. morali voditi računa bilo o nekom orijentiru, bilo o prirodnoj inklinaciji dotičnog prostora nekom većem ili manjem središtu²⁰. Ali evo što o sličnim administrativnim pretenzijama Starograđana iznosi 8. X. 1813. vladinom subdelegatu hvarski gradonačelnik Jakov Boglić, dajući tako najbolji odgovor na kritiku I. Kasandrića:

"... /stari/ općinski statut ovoga otoka... u svojoj IV. knjizi označuje neke teritorijalne granice, naime one Grada, Staroga Grada, Brda i Plaže, Vrbanja, Pitava i Plama. Da to razgraničenje nije imalo onaj cilj na koji sada neumjesno pretendira starogradska općina, jasno je samo po sebi. Ove granice nisu značile poseban, odvojen interes od interesa glavnog mjesta [=grada Hvara], u čiju su se blagajnu imali slijevati svi prihodi od općinskih dobara... Netočno je, dakle, da se tu /po Statutu/ ima razumjeti nekakva vlasnost tih /područja ili/ općina. Štoviše, kada bi to razgraničenje imalo cilj na koji pretendira, čemu pripisati granice Brda i Plaže, kada je to uvijek bila samo zamišljena "općina"? Nadalje, gdje su, uz spomenute, granice sadašnjih posebnih općina Jelse i Sućurja? Pretenzija je dakle starogradske općine... toliko djetinjasta i besmislena, da je to očito čak i pri uspoređivanju s onim djelom /starog/ općinskog statuta koji je, navodno, podržava."²¹

I. Kasandrić dalje nastavlja (ista str. 69) pozivajući se na Statut da je "u spomenutim... uvalama privatno vlasništvo bila samo zemlja u dolinama uvala, dok je brdovit

teren bio općinska vlasnost". Kako sam izložio, to je bilo točno samo za neke uvale, i to 1380. g., a ne 1331., još manje 1205. godine. Spominje onda graciju Petra Grifika iz 1457., koji mu je "potomak *Hermesa Grifika*", dok je jedini ukazatelj, da ne rekнем доказ, за то - osporavana isprava iz 1205. g. Zatim navodi nekoliko gracija iz okoline Hvara u 17. i 18. st., koje ništa ne dokazuju, osim da je to područje od starine bilo općinske a ne privatne vlasnosti, pa zaključuje kako je moje navođenje gracije iz 1457. "da bi se dokaza/lo da je to u to vrijeme, pa i ranije, sva zemlja u Dubovom dolu bila općinsko vlasništvo u najmanju... ruku proizvoljno".

Pri tome ne uviđa da osporavana isprava iz 1205., čiju autentičnost brani, tvrdi nešto sasvim drugo i obara njegovu vlastitu tezu. Taj dokument, naime, hoće da je još 1205. čitav Dubovi dol u privatnom vlasništvu - što je očita potvrda falsifikata. U razmatranoj ispravi u CD III., 53, br. 47 jasno se kaže da navodno kupoprodana uvala obuhvaća sve zemljište od mora (mare salsum) na jugu do crkve sv. Vida i puta za Stari Grad na zapadu odnosno sjeverozapadu, "sa svim padinama" (cum omnium costierarum !/)!)

N. Duboković Nadalini, navodeći graciju iz 1457., kaže da te godine "Ser Piero Grivičić, patricij iz roda Piretića, dobiva Dubovicu", ali kao izvor navodi samo općenitu najstariju sačuvanu knjigu gracija hvarske općine²², pa ne možemo provjeriti. Ali u toj arhivskoj knjizi sačuvana je gracija iz 1462., kada Knez u ime Općine daje "s(er) petro et fratrib(us) grificibus" da mogu na općinskom zemljištu načiniti lokvu za napajanje svoje stoke, na mjestu zvanom Dubovi dol (/quod/ possint face/re/ unu/m/ lagu(m) p(ro) beuera(n)do a(n)i(m)alia sua...i(n) loco uocato doboui // dol); pri tome se kao granica sa svih strana navodi općinsko vlasništvo (Jur(a) co(mmun)is)²³. Lokalitet i danas postoji pod imenom "Gričića (=Grivčića, Grivičića) lokva" u gornjem dijelu Dubovog dola. Nije teško zaključiti koliko se ovo slaže sa sadržajem isprave tobože iz 1205., po kojoj je već tada čitav Dubovi dol došao u posjed Grivičića, a još ranije bio u cjelini privatno vlasništvo obitelji Jakšić.

U pogledu vlasnosti Dubovog dola u drugoj polovici 15. stoljeća izuzetno je važna dosad nepoznata isprava iz 1479. godine. U njoj je riječ o sporu između Grivičića (!, a ne Grifficus ili slično!) i Jakšića, a čini se da je središte

spora bilo zemljište Na Piscih (danas: Piski), oko milju zapadno od Dubovice. U toj se pergameni, o čijoj autentičnosti ne može biti spora, ističe da je Dubovi dol, od mora do položaja zvanog i danas Kutanj, stanoviti Draško Stančić ili Kusanić poklonio Jakšićima najranije oko 1450. godine. Zanimljivo je da se vinogradarstvo tu uopće ne spominje, nego tek stočarstvo, sijanje žitarice i proizvodnje smole²⁴. Apsurdna je dakle tvrdnja osporavane isprave da su Jakšići još prije 1205., kada su ga tobože prodali Grivičićima, posjedovali sav Dubovi dol: u zbilji su stekli jedan njegov dio (otprilike trećinu) *tek u drugoj polovici 15. stoljeća*.

Ovdje ispravljam svoj navod o dukalama od 10. i 19. VI. 1486., da su donesene na štetu Grivičića²⁵. Po kasnijem uvidu u prijepis istih isprava u drugom arhivu²⁶ vidljivo je, naprotiv, da je središnja mletačka vlast poništila odluke svoga hvarskog predstavnika kneza Piera Michiela iz 1482. te dala za pravo Grivičićima. Posebno je međutim zanimljiva treća dukala Marca Barbadica u ovome fondu²⁷, ona od 14. srpnja 1486. Njome je poništena odluka spomenutoga hvarskog kneza od 21. XI. 1482. kojom se naređivalo Mikši Grifiku p. Hermesa (*Mixam Grifficum q:m D:ni Hermetis*) da, uz ostalo, vrati hvarskoj općini sve padine uvale Dubovi dol, ispod ceste kod crkve sv. Vida, koje je bio neovlašteno zaposjeo, te da se u njih više ne dira (... *relaxare predictae Communitati omnes Costerias per eum indebite occupatas Vallarie posite in Insula Phare, vocate Dubovi Dol, subtus viam publicam apud Ecclesiam Sancti Viti, et in eas de cetero non se impedire*). Duždevsko poništenje nije ničim posebno obrazloženo.

Tko je ovaj Mikša Grivičić Hermesov ne znamo, jer ga rodoslovlja ne spominju, barem ne jasno. On ne može biti Mikša otac Nikole, koji je za generaciju ili dvije stariji. Jedino rodoslovlje Grivičić²⁸ spominje doduše i drugog Mikšu, ali kao sina Jakova, jednog od sinova Mikše starijega. Možda je tome Jakovu Hermes bilo drugo ime, kao što su Nikola i Alviž iz četvrtog naraštaja Grivičića uz prvo imali i drugo, klasično ime, prvi Askanije, a drugi Hipolit²⁹. - Svakako, imamo spomen Mikše i Hermesa "Grifika", ali ne 1205., nego istom *280 godina kasnije*.

To što je središnja mletačka vlast poništila odluke svoje hvarske ispostave, a u prilog Grivičića, ne znači, dabome, da su ovi imali pravnog temelja, već samo to da

su uspješli ishoditi riješenje u svoju korist³⁰. Iz navedene gracije iz 1462. jasno je da su padine sjevernog dijela Dubovog dola tada još bile općinske. Dukala iz 1486. u prilog Mikši Hermesovu odnosi se upravo na njih. Znači li to možda da je ostali dio prodoli već bio u posjedu Grivičić?

Ni govora: usuprot tome svjedoče dvije isprave iz konca 15. stoljeća. U prvoj, od 18. rujna 1492., prodaje ser Luka Jakšić p. Petra ser Nikoli "Grifiku" (griphici, genitiv), uz ostalo, i trećinu zemljišta zvanog Dubovi dol, a u međama: istok i zapad brdo, jug more, a sjever općinska vlasnost³¹. U drugom pak kupoprodajnom ugovoru od 1. srpnja 1495. prodaju Petar Jakšić p. Antuna i brat mu kanonik Matij istome Nikoli "Griphico" još jednu trećinu zemljišta u Dubovom dolu, a u istovjetnim međama³².

die 1° July 1495. In dicitur...

1495.

In Carta cetera...

1495.

In dicitur...

...

Isprava iz 1495. u Arhivu Centra, Arhiv Kasandrić

Jakšići prema tome otuđuju svoj posjed u Dubovom dolu Grivičićima ne 1205., nego blizu 300 godina kasnije. Čak je i tada Općina imala, kao neke "reliquiae reliquiarum", ostatke svoje vlasnosti između posjeda Jakšić uz more i stečevine Grivičić u sjevernijem dijelu Dubovog dola. Umjesto da steknu čitavu prodolu odjednom 1205., kako pretendira falsificirana isprava, Grivičići su

je stjecali postupno tek u drugoj polovici i krajem 15. stoljeća, i to na tri različita i raznovremena načina: općinskim investiturama (gracijama), vjerojatnom uzurpacijom uz naknadnu legalizaciju te napokon raznim ustupanjem (prodajom, darivanjem) od strane onih koji su prije njih bili ovdje stekli posjed na jedan od tri netom spomenuta načina.

I. Kasandrić u svojoj kritici zatim nastavlja (str. 69-70) lirskim opisom Dubovog dola, iz čega zaključuje da je uvala "od ranog srednjeg vijeka bila privatno vlasništvo, te su je kao svu ostalu najbolju zemlju posjedovala vlastela" a jer je početkom 16. st. Nikola Grivičić ostavio u fideikomis svojim muškim potomcima, uvala je bila vlasništvo Grivičića "prema tome i ranije". Svakako, samo - od kada? Moram priznati da ne uspijevam pratiti ovo zaključivanje, lišeno bilo kakve povijesne potvrde za razmatrano razdoblje, početak 13. stoljeća, pa i za znatno kasnije vrijeme.

Potom I. Kasandrić tvrdi (str. 70) da su vlastele Jakšić te Jakša ista obitelj i rod, što je potpuno netočno. Jakšići su primljeni (agregirani) u hvarsko plemstvo tek 1420. godine³³, pa nisu nikako mogli više od 200 godina ranije s plemićkim naslovima (tad, uostalom, još nepostojećima) "dominus" i "ser" sklapati kupoprodajne pogodbe. Oni su sasvim druga obitelj od starih patricija Jakša te imaju i posve drugačiji grb³⁴. Što se tiče obitelji Jakša, ona se počinje individuirati istom u doba redigiranja Statuta (1331.), ali tek patronimskim imenom koje još nije bilo oznaka ni roda, ni obitelji³⁵. Vlasteoski rod Piretića, kojemu pripadahu i Jakše i Grivičići, još se sredinom 14. stoljeća spominje nerazdvojen na posebne obitelji, kao jedan od četiriju rodova praplemstva što su imali pravo biranja župana-desetinara³⁶. Da su pak klasična imena u "obitelji Grifiko" (koja se ne spominje prije 15., a romaniziranim prezimenom tek u drugoj polovici toga stoljeća) "bila u tradiciji" još od davnog vremena sporne isprave, kako to hoće I. Kasandrić (ista str. 70), jedina je potvrda - sama ta isprava iz "1205."

Stoga je tvrdnja da su razmatrani ugovor sklopili pripadnici "poznatih" vlasteoskih obitelji točna samo ako se misli: poznatih od 15. stoljeća, a nikako ranije³⁷. Također ne znam kako se može tvrditi da je neka isprava autentična na temelju toga što je ovjerena - gotovo 300 godina nakon svog navodnog nastanka (ista str. 70)! Meni se i

sama ova ovjera čini sumnjivom, na što se osvrćem na kraju izlaganja u bilješci.

Prema izloženom se dakle ne može nikako reći da su se u Hvaru "već početkom XIII. st., sigurno i ranije //, bila ustalila prezimena u današnjem obliku kod mnogih obitelji u svim gradskim //staležima" (str. 71). U to vrijeme ni na Hvaru ni drugdje prezimena nisu postojala, ili su tek nastajala, a ustalila su se istom u 16. stoljeću (kod vlastele i ranije)³⁸. I. Kasandrić kaže da je to "vrijeme razvitka obrta, brodarstva i trgovine, osobito u gradu Hvaru" - "zaboravljajući" takav bujan razvoj potkrijepiti ijednim povijesnim izvorom; zaboravivši, štoviše, da još valja dokazati i samo postojanje "grada Hvara" za to razdoblje, naime oko 1200. godine. Kaže nadalje da u Statutu iz 1331. "nalazimo mnoga prezimena pisana na taj način", tj. u današnjem obliku i značenju, pa navodi "samo neka" (ista str. 71) - ukupno četiri. Da ih je naveo još tri - Plavšić, Povetić (?) i Predrašić, iscrpao bi, mislim, sav njihov broj. Sva se druga "prezimena" u dijelu Statuta iz 1331. g. (što je ipak stoljeće i četvrt kasnije od god. 1205.) navode samo u latinskom genitivu, dakle kao još neustaljen patronimik³⁹.

I. Kasandrić prelazi onda na geografske i nautičke vrijednosti hvarske luke, pa ispravno zaključuje da se na ovome mjestu "od davnine... nalazilo ljudsko naselje" o kojemu "svjedoče mnogi arheološki nalazi" (ista str. 71). Ali ni literatura koju navodi, kao ni drugi dokumentarni izvori ne potvrđuju, međutim, da je ovdje od kasne antike do 1278. postojalo ikakvo značajnije naselje, a nekmoli grad (dakle upravno, crkveno i gospodarsko središte). Ključni dokument iz 1278. g. o obnovi "grada koji je davno (aliis temporibus) postojao kod sv. Marije u Lesni"⁴⁰ izričito svjedoči da na mjestu današnjega Hvara ni tada, ni više stoljeća ranije nije bilo naselja gradskog tipa. Stoga i ne iznenađuje činjenica da u hvarskim arheološkim nalazima manjka upravo ranosrednjovjekovni sloj⁴¹.

Slijedi na str. 71-71 etimologija imena "Liesna", koje da dolazi od "lijezati, a što znači ulaziti", dok je po mome mišljenju pravi etimon "lijes" = građevno drvo, o čemu sam već pisao⁴². Još je mnogo "sudbonosnije" pogrešno mišljenje da je grad (učvršćen "bedemima i visokim kulama") koji su Mlečani razorili oko 1000. godine bio Lesna, odnosno današnji Hvar. Još je u 19. stoljeću hvarski povjesničar don Jakov Boglić utvrdio na temelju Orseolova

itinerera da je u pitanju Lastovo, a da je "*Lesina insula*" (otok Hvar) pogrešno prepisivanje umjesto "*Ladestina insula*" (otok Lastovo)⁴³. Lastovo kao mjesto Orseolove akcije danas je jedino prihvaćeno u hrvatskoj historiografiji⁴⁴.

U daljem osvrtu I. Kasandrića na str. 72 postoji nelogičnost: najprije navodi da se grad obnovio nakon 1278. i citira spomenutu ispravu iz te godine, a zatim kaže da je stanovništvo obnovilo grad "*neposredno*" "*po uništenju Liesne*", dakle odmah iza 1000. godine. Ne opaža da se Pribojevićev podatak u govoru iz 1525. koji navodi, a gdje se spominje da su ondašnji Hvar "*naši preci obnovili ne mnogo prije naših dana*", može utemeljenije odnositi na vrijeme od 250 godina prije Pribojevića, negoli na razdoblje od čak 500 godina prije toga govornika. Postojanje grada na mjestu kasnijeg Hvara za vrijeme sporne isprave I. Kasandrića i ovdje dokazuje - tom istom spornom ispravom iz 1205., što je poznato dokazivanje "*istoga istim*" (*idem per idem; circulus vitiosus*).

Kada tvrdim da je od kasne antike do 1278. g. u današnjem Hvaru "*uglavnom bila pustoš*", to se ne temelji na proizvoljnim nagađanjima, nego na šutnji i dokumentarnih i arheoloških izvora. "*Pustoš*" nije bila, niti je mogla biti potpuna: tu je benediktinski samostan sv. Marije, luka koju su uvijek morali posjećivati brodovi, i svakako neko naselje uza sve to - ali nikako *grad*, upravno sjedište, a najmanje onakvo kakvo se hoće po "*ispravi iz 1205. g.*" Već je jasno da je "*grad iz starih vremena*" spomenut 1278. bio kasnoantičko naselje⁴⁵. Grad osnovan u srednjem vijeku doista se nazvao Novim Hvarom (iako izraza "*Pharia Nova*" koji navodi I. K. nema u tadašnjim izvorima), odnosno Novim Gradom, ali tek od konca 13. stoljeća. Posve je nevjerojatno da je zid sakristije Anucijate koji navodi I. Kasandrić (str. 72, bilj. 21) srednjovjekovni a ne kasnoantički, kakav je i temelj očito iste obzide (njenog sjevernog, a ne zapadnog djela!) pronađen 1990. uz prizemlju kuće Novak-Batina južno iza Arsenala, kako je razvidno iz pronađenog keramičkog materijala.^{45a}

Na str. 73 svoje kritike I. Kasandrić navodi proizvoljnu i ničim potkrijepljenu kronologiju navodnog Biskupova seljenja iz "Hvara" u "Stari Grad" i natrag; neutemeljeno je i njegovo pozivanje na odluke splitske sinode iz 1185. g. za dokaz da je ovdašnji biskup u to vrijeme rezidirao u današnjem Hvaru - sinoda je odredila da

hvarski biskup ima sjedište "u Hvaru" (in Phar)⁴⁶, no tako se onda nazivao današnji Stari Grad ("Stari Hvar"). Isprava iz 1278. donesena je u "biskupskom dvoru u Hvaru" (in Far in palatio episcopali)⁴⁷, tj. u sadašnjem Starom Gradu, i tada je odlučeno da se obnovi "grad koji je davno postojao kod Sv. Marije u Lesni", tj. sadašnji Hvar. To su dva različita mjesta kojih je ubikacija jasna (ili bi to morala biti), a jasna su također i njihova različita imena. Kada se Biskup krajem 13. stoljeća nastanio u tom novom gradu, nije tu imao svoga dvora, nego je stanovao "u samostanu", naime onome Sv. Marije⁴⁸. Stoga nije nikakva, a najmanje "očita... nerazložnost" moja tvrdnja da je natpis biskupa Nikole II. iz 1249. g. bio naknadno prenesen u Hvar iz Staroga Grada, jer on govori o podignuću ili obnovi dvora u biskupskom sjedištu, koje je tada još bilo u "Hvaru" - Starom Gradu. Način na koji me citira I. Kasandrić može doista uvjeriti neupućene čitatelje u moju "nerazložnost", jer on na str. 73, bilj. 25 navodi moj rad "Iz hvarske kulturne baštine", str. 14, ali bez moje popratne bilješke, u kojoj je pitanje pobliže obrazloženo, i gdje se pozivam na svoj raniji rad "Zapisi o crkvama u Hvaru", str. 12-13. Time se želi stvoriti dojam o proizvoljnosti i neobrazloženosti moga zaključka o provenijenciji toga natpisa, kojemu sam, uostalom, posvetio poseban rad⁴⁹ pa ne bih duljio.

Da zaključim: ni u jednoj točki svoje obrane autentičnosti isprave navodno iz 1205. godine Ivo Kasandrić nije uspio. Mislim da sam sada, još jasnije negoli prije, pokazao kako je taj dokument posve *prozirna krivotvorina iz znatno kasnijeg vremena*. Ako bismo prihvatili mišljenje da je ova isprava vjerodostojna, morali bismo prihvatiti da je sumnjivo navedene godine i nadnevka, u gradu i u zgradi koji tada nisu postojali, pripadnici dviju obitelji koje tada nisu postojale sklopili kupoprodajni pogodbu za zemljište koje ni tada ni kasnije nije bilo privatne, nego općinske vlasnosti - i koje je pri tom, uza sve druge sumnjive okolnosti, plaćeno novcem kakav tada nije postojao. Očekivati da u sve to povjerujemo doista je previše.⁵⁰

Ujedno vjerujem da će brisanjem isprave iz "1205. g." iz popisa autentičnih hvarskih dokumenata prestati njezino dalje nekritičko preuzimanje od strane povjesničara, što je dosad služilo samo mistificiranju i zbrci u hvarskoj povjesnici.

BILJEŠKE:

- * Ovaj je članak bio napisan još 1992. godine, a u međuvremenu su samo nadopunjene neke bilješke.
- ¹ Usp. CD III., 31 i 97. Jedna je isprava mletačka, dok druga, splitska, nastavlja: "... nostri Jesu Christi".
- ² V. Novak: Latinska paleografija, Beograd 1980, 293.
- ³ CD III., 172, br. 146.
- ⁴ J. Stipišić: Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi, Školska knjiga, Zagreb 1972, 174.
- ⁵ (S. Ljubić:) Statuta et leges... civitatis et insulae Lesinae, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium I., III., Zagrabiae 1882-3, 174.
- ⁶ J. Stipišić, n. d. (4), 160.
- ⁷ Isto.
- ⁸ R. Bučić: Santa Maria de Lesna..., Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku LII., Split 1950, 118-121; J. Kovačić: Zapisi o crkvama u Hvaru, Hvar 1982 (šapirografirano), 4-20.
- ⁹ Statuta (5), 378-379.
- ¹⁰ Arhiv Centra za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara u Hvaru, Libro Grazie N=0 sei, 40 i 43. - Evo još dokaza da se Grivičići tako nazivaju i sredinom 15. stoljeća, dok isprava iz "1205". pretendira na romanizirani oblik već u takvoj starini: god. 1452. općinski je sudac "s(er) Micxa Griuicich", a god. 1467. spominju se "griuicichi", "piero griuicich" i s(er) bondimer g(ri)ucich" - Biskupski arhiv u Hvaru, Liber rubeus, 11, 45, 52, 54 i 55.
- ¹¹ Numismatica veneta o serie di monete e medaglie dei dogi di Venezia, Venezia 1856, 48; A. Zorzi: Una citta, una repubblica, un impero: Venezia 697-1797, Arnoldo Mondadori Editore (1980), 184.
- ¹² Tekst u CD i u Kasandrića ima "a iulii/Julij decem vrijeme pro quolibet ducato"; "iulii" je očito krivo prepisana kratica za "libris".
- ¹³ Statuta (5), 200-201 i 204-206. - I. Kasandrić očito ima u vidu tezu koju je iznio N. Duboković Nadalini: Prilog rješenju pitanja postanka hvarske komune, Prilozi povijesti otoka Hvara I., Split 1959, 17-33, pretiskano u: Rasprave i članci, Split 1988, 37-48, a prihvatio ju je sam I. Kasandrić (Hvarski pučki ustanak, 16s11) i neki drugi (npr. A. Gabelić: Ustanak hvarskih pučana, Split 1988, 33 sll), pa i potpisani jedno vrijeme (n.d./8/, 10 i 128). Prema toj tezi hvarska je općina nastala spajanjem urbane jezgre današnjega Hvara na čelu s novim patricijatom, sa starim ruralnim, rodovsko-autarkičnim preostatom otoka. Međutim, ova teza nema niti jedne jedine potvrde u izvorima. Njezino bi pobijanje ipak moralo biti predmetom posebne prouke.
- ¹⁴ Statuta (5), 200-201.
- ¹⁵ Isto, 334: između "Sancti Stephani" i "retro Civitatem" valjda manjka zarez.
- ¹⁶ Isto, 334-340. 340-346, 347 sll.
- ¹⁷ Isto, 334-338.
- ¹⁸ N. Duboković Nadalini: Općinsko ustrojstvo i prilike na Hvaru od 1807. do 1818. godine, Prilozi povijesti otoka Hvara II., Hvar 1962, 93. Dotle je Komuna upravljala svojim zemljama po svem otoku (isto, 101) - kako je i u Statutu.
- ¹⁹ Spisi u Arhivu Centra (10), Arhiv općine Hvar (u sređivanju). Tako je i granica između novih općina Staroga Grada i Vrboške bila 1815. povučena prema starom Statutu - Povijesni arhiv u Zadru, Fond Novak, II., 21. To međutim ne znači da su u pitanju teritoriji tih "gradova" od njihova "osnutka u starom vijeku"!
- ²¹ ... Lo Statuto municipale di quest' Isola ... marca nel suo libro quarto

alcuni confini territoriali, e sono quelli della Città, di Città V. a, de' Monti e Spiagge, di Verbagnò, di Pitve, e Piame. Che tale demarcazione non avesse l'oggetto, che in oggi si pretenda mal a proposito per parte della Com.e di Città V.a, lo si conosce chiaram.e da se. Queste non avevano un'interesse particolare e diviso da quello del Capoluogo, dacchè nella di lui cassa rifonder si dovevano tutte le Rendite de' beni comunali, come appunto confessato viene nell' osservazione 3.a della sud.a Memoria. Non è dunque che in questo modo inteso abbiasi di assegnare dote, o proprietà a quelle Comuni. Innoltre, se questa demarcazione avesse avuto l'oggetto che in oggi si pretende, a che stabilire li Confini de' Monti e Spiagge, quando questa non fù sempre che una Com.e imaginaria? Più ancora. Limitata la demarcazione territoriale alle Com.i sopranominate, quale sarebbe stato il destino di quelle di Gelsa e S. Giorgio, che pur anco al presente ritenute sono per separate Comuni? Il pretendere dunque che quella confinazione ritenesse l'oggetto che per parte della Com.e di Città V.a colla sua Memoria si esterna, ella è una cosa tanto puerile ed assurda, che chiaram.e si manifesta da se anco in confronto di quella parte dello Sta/tu/to Municipale, che si vorrebbe sostenere. - Arhiv Centra (10), Arhiv općine Hvar, XXVIII., 12/1813, 467.

²² Zapisi o zavičaju, Jelsa 1970, 45.

²³ Navedeni Libro Grazie (10), 93v-94.

²⁴ IN christi nomine amen M0cccc01xxViiiij i(n)dictione xij:ma die xxVij m(ens)is Januarij: Ego Paladinus .q. s(er) doimi Inp(er)iali auct(oritat)e ... De manto Mci et g(ener)osi Viri d(omi)ni francisci de Rippa hon(orandi) Comit(is) lesine ad infrasc(r)ipta p(er)agenda Specialiter deputatus... Prudenti Viro mag(ist)ro stephano Vitaglich .q. michaelis Egregio pictore ad approbandum et Justificandu(m) designu(m) Valarie ... fidedignos et Jdoneos ad Instantia(m) s(er) Nicolai g(r)iuicich .q. s(er) Michaelis ex vna parte, Citatis in heredibus q s(er) luce Jaxich q ... ad dictam Valaria(m) ex altera parte occasione litis vertentis Inter ip(s)as partes ad videndum approbatione(m) et dessigni sup(ra)s(crip)ti Justif(icationem) deambularem(us) per ipsam Valaria(m) Incipiendo a mare borea(m) versus Citatisq(ue) prius ip(s)is heredib(us) .q. s(er) luce per plazariu(m) co(mmun)is et ... instantib(us): Deuenimus ad dictas Spelunchas sive Valarias positas ex parte transuerse p(re)sentib(us) ibidem sup(ra)s(crip)to s(er) nico g(r)iuicich et ... scouich: et diuertentes per via(m) costerie stetimus co(n)tra dictas spelunchas considerantes circu(m) circha et p(er)spitientes sup(ra)s(crip)tam V(alariam) Veneru(n)t Infrascripti testes de manto Mci d(omi)ni Comit(is) per quos approbauim(us) et Justificauim(us) eu(m)dem dessignum ut i(n) eo patebit sub eor(um) Sac(rament)o Eodem i(n)stanti Nicolaus iuanich sacr(ament)o Int(er)rogatus q(uo)d est dubouidol et quosq(ue): et q(uo)d sit de eo suo sacr(ament)o t(antu)m scire dixit Q(uo)d est an(n)or(um) septuaginta octo q(uo)d recordat(ur) q(uo)d Jaxichij se i(m)pediebant i(n) dic(t)am Valaria(m) dubouidol i(n)cipiendo a mare ad dictas Spelunchas ut i(n) eo dessigno patet et no(n) Vltra ... semel curadinich seminauerat terrenu(m) solu(m) dubouidol a p(ar)te maris et q(uo)dam Radouan(us) gener .q. Jadri stancich seminabat terrenu(m) dictu(m)... super ipsas spelunchas a parte leuantis qui medi ... terrenu(m) dubouidol cu(m) terrenis alijs (et) c(e)t(era) et etia(m) draschus laborabat et seminabat /terrenum?/ super ipsas spelunchas na piscich et erat suus Int(er)rogatus si dict(us) Jaxich se i(m)pediebat i(n) sup(ra)s(crip)tis terrenis R(espo)ndit q(uo)d nu(m)q(uam)... Eodem i(n)stanti iuanus mla-dinich sacr(ament)o interrogatus ut sup(ra): suo sacr(ament)o t(antu)m scire dixit: Q(uo)d meminit recepisse ab ho(m)i(ni)bus q(uo)d drascus d(ona)uit dubouidol Jaxich s(ed) nescit quosq(ue): s(ed) extimat ter-

renu(m) p(ro)pe mare: Int(er)ogatus quosq(ue) dixit nescire nisi solu(m) terrenu(m) ut suu(m) et Radouanus gener .q. dicti Jadri stancich se i(m)pediebat i(n) terreno dicto cutagn ut supra: et eu(m) seminabat: et post eius morte(m) ...filius q(uonda)m draschus // donauit d(i)c(t)um dubouidol: Idem Jadri frater dicti draschi accepit dictu(m) t(er)enu(m) cutagn et eidem fr(atr)i /responde/bat cu(m) terratico: et post ipsam donatione(m) dubouidol heredes dicti draschi possidebant terrenu(m) napiscijch (...) Radouan(us) gener Jadri cussanich fr(atr)is ip(s)ius draschi (...) Eodem i(n)stanti Dessa Cumich sacr(ament)o Int(er)ogata R(espo)ndit de vera scientia senp(er) audiuit q(uod) draschus donauit dubouidol a mare ad cutagn Qui terrenus cutagn datus fuit Jadri stancich Inter ip(s)os fr(atr)es pro dubouidol de co(n)cordio (...) Nicolaus Coradinich (...) Recordatur q(uod) (...) fecerit pice(m) (...) /blada i(n)cisa et palea(m) apud area(m) que erat sup(er) terreno cutagn (...) et q(uod) dubouidol donauit drascus Jaxiche(m) a mare ad spelunchas (...) fornix pro fatienda pice super qua(m) dictus drascus nemini p(er)mittebat facere dicta(m) pice(m) sine lice(n)tia du(m) mo(do) ip(s)e no(n) co(n)ficeret pice(m) (...) /s. n. / Ego Franciscus de Spinellis Monscillice(n)sis public(us) Inp(er)iali auct(or)itate not(arius) ac Judex ordinarius nec no(n) Egregie co(m)munitatis/ Lesine Juratus Cancellarius (...) ex actis Regiminis Mci d(omi)ni francisci de Ripp/a/ olim comitis digmi Lesine fideliter exci et In hanc publica(m) Forma(m) reddegi nil addendo uel minue(n)do (...) - Hrvatski državni arhiv, DMV br. 491 (na snimku topla hvala mr. Tihani Mršić iz Arhiva HAZU). Usp. M. Modrušan: Starija arhivska građa za povijest srednjedalmatinskog područja u fondovima i zbirnama Arhiva Hrvatske, Građa i prilozi za povijest Dalmacije, Izdanje historijskog arhiva u Splitu 11, Split 1990, 36. - God. 1455. odobri mletačke vlada, uz mnoge druge (abuzivne) posjede, također i "zemljište Dubovi dol koje je zauzela Dražica Kosović" (terr.m ... de duboui Dol ... ocupatu(m) p(er) Drasicam cossouich - Arhiv Centra /10/, Arhiv Bučić, XXVI., 30). Vjerojatno je riječ o pogrešci mletačke kancelarije za: Draško Kusanić.

²⁵ J. Kovačić: Iz hvarske kulturne baštine, Hvar 1987 (šapirografirano), 114-115.

²⁶ Povjesni arhiv u Zadru, Fond Novak, II., 1.

²⁷ Isto.

²⁸ Arhiv Centra (10), Arhiv Kasandrić, svez. 74, 8 (isprave Grifico, Nicolini i Bartučević).

²⁹ Rodoslovlje navedeno u prethodnoj bilj. 28 spominje Nikolu, Askanija, Alojzija-Alviža i Hipolita kao četiri, umjesto kao dva brata, a tako i oporuka Kolice Grivičić udove Ivana Tobolovića od 26. XI. 1521. (isto), ali to mora biti greška prepisivača. U istom se arhivskom izvoru Nikola Askanije 1536. spominje kao jedna osoba (usp. J. Kovačić, n.d.(25), 115 i 117, bilj. 30).

³⁰ Ako su Grivičići bili u posjedu čitavog Dubovog dola već blizu 300 godina, kako tvrdi isprava navodno iz 1205., zašto bi hvarski knez 1482. inzistirao na tome da su taj posjed uzurpirali od Općine?

³¹ MCCCCLXXXij Indict(ione) X.ma Die i8 m(ensi)s septemb(ris) In Canc(ellaria) Communis/ lesine.P(re)se)ntibus s(er) Galleatio miliario com(militone), et s(er) B(a)pt(ist)a vrsino veneto hibat/!=habit/(atore) lesine, t(es)t(ibus) rogatis, et notis. s(er) lucas Jaxich .q. s(er) Petri nob. ciuis lesine , suo, et fr(atr)um nomine, ac soror(um) suar(um), p(ro) q(ui)bus p(ro)misit de ratho In suis p(ro)prijs bonis et (cetera) p(ro) se, et h(er)edes suos, dedit, vendidit, et tradidit, Jure p(ro)prio, et In p(er)p(etuu).m, s(er) nic.o de nic.nis, Ibi p(re)se)nti, ac uice, et no(m)i(n)e

- s(er) nicolai griphici, suor(umq(ue) h(e)r(e)dum, Stipulanti, et ementi, tertia(m) p(ar)te(m) vnius terreni uocati Dubouidol, posit(i) In Insula lesine. Infra hos co(n)fines . A leuante, et ponente Cacume(n) montiu(m). A mer.e mare salsu(m). A transu.a Jura co(mmun)is (...) - Arhiv centra (10), Arhiv Kasandrić, svez. 21.
- ³² Die p.o julij 1495. jndict(ione) xij In Canc.a Co(mmun)is lesine Ibiq(ue) s(er) Nic.s .q. s(er) ant.ij palladinj tanq.(am) /parte/ s(er) Petri jaxich .q. s(er) Antoj eius cugnatj agentis p(ro) se, (et) p (ro) c:co p(res)b(yte)ro matheo eius fr(atr)e p(ro) quo p(ro)missit de rato, ut de p(ro)cura (et) man.to constat pub.co docume(n)to rogato p(er) s(er) B(er)nardu(m) thomasij de Brix(ia) sub die i6. junij 1495. ind(ictione) xij, a me cancell.o viso, (et) lecto cu(m) legalizat(ione) Ducali jn forma consueta, p(ro) quib(us) q(ui)dem s(er) Petro /manjka u prijepisu/ .D. pr(es)b(yte)ro matheo fr(atr)ib(us) ip(s)e s(er) Nic.s vltro p(ro)mittit de rato, (et) habi-tione in p(ro)prijs bonis p(ro) se, suos h(e)r(ed)es, et success(ores) jure p(ro)prio, et imp(er)petuu(m) d(i)c(t)is no(m)i(ni)b(us) Dedit, uendidit et tradidit s(er) Franc.o griphico nobili pharen(s)i ementi uice, et no(min)e D(omi)ni nici p(at)ris suj ac p(ro) eodem, ac h(e)r(ed)ib(us) suis stip.ti et recip.ti terciam parte(m) vnius vallis vocat(e) Duboui-Dol site in lesine // cu(m) o(mn)ib(us) iurib(us), et actionib(us) ip(s)i terciie parti spectan-tib(us), et p(er)tinentib(us). Infra hos (con)fines, a leuante cacumina montiu(m), et a ponent(e). A meridie mare. a monte Jura co(mmun)is saluis (etc) (...) - Arhiv Kasandrić kao bilj. 28.
- ³³ G. Novak: Hvar kroz stoljeća, Zagreb 1972, 60 i 64.
- ³⁴ J. Kovačić, n. d. (25), 52, bilj. 39.
- ³⁵ Njihov rodonačelnik, Jakša sin Mikše, spominje se tek 1331. - Statuta (5), 169 i rodoslovlje Jakša u centru za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara.
- ³⁶ G. Boglich: Studi storici sull'isola di Lesina, Split s. a., 109.
- ³⁷ Tako sam već u prethodnom radu pokazao da se obitelj Hranković ili Hranko ne javlja na Hvaru prije 15. st. Oni se i 1467. spominju kao "Hrankovi s Brača" (ili de Chranco dalla Brazza - Arhiv Centra /10/, arhiv Remigija Bučića, 25j).
- ³⁸ P. Šimunović: Naša prezimena, Zagreb 1985, 13 sl.
- ³⁹ Statuta (5), 205-210.
- ⁴⁰ Isto, 376-377.
- ⁴¹ M. Petrić: Izvještaj o arheološko-konzervatorskim radovima na ruševini Gazarović u Hvaru, Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara 156/1986, 9.
- ⁴² J. Kovačić, n.d. (13), 11-12.
- ⁴³ G. Boglich, n.d. (36), 43-44. - Ovo je dokazivo još Jakov Salečić, korčulan-ski kanonik umro 1747., no njegovo je djelo ostalo u rukopisu (usp. G. Kalogjera: Znameniti Korčulani, Rijeka 1995, 96).
- ⁴⁴ N. Klaić: Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku, Zagreb 1975, 475; N. Petrić: O gradu Hvaru u kasnoj antici, Prilozi povijesti umjetnosti u dal-maciji 20, Split 1975, 29, bilj. 130.
- ⁴⁵ N. Petrić: Civitas quae aliis temporibus fuit, Hvarski zbornik 1/1973, 179; J. Kovačić: O arheološkom nalazu u Hvaru 1840. godine, Služba Božja, Makarska, 1/1991, 29 sl.
- ^{45a} Usp. N. Vujnović: Izvješće o zaštitnom arheološkom iskopavanju u podrumu renesansne kuće Novak u Hvaru, Periodični izvještaj Centra (41), 162/1994, 76-78.
- ⁴⁶ CD II., 131.
- ⁴⁷ Statuta (5), 377.
- ⁴⁸ Isto, 379.
- ⁴⁹ J. Kovačić: Natpis hvarskog biskupa Nikole II. iz 1249. godine, Služba Božja 2-3, Makarska 1992, 133-142.

⁵⁰ Posebno je pitanje kada je točno i kako nastao falsifikat isprave iz "1205." godine. Ono je ovdje od sekundarnog značenja, a zbog nedostatka jasnih ukazatelja, odnosno dokumenata o tome (hvarski je komunalni arhiv uglavnom propao, pa tako i njegovi parnični spisi) pouzdan je odgovor barem za sada nemoguć. Kao što je krivotvorina nedvojbeno, tako je i potpuno jasan i njezin osnovni cilj: prisvojiti što više zemljišta u Dubovom dolu, odnosno "zaokružiti" stečeni posjed. S obzirom na to da dokumenti do kraja 15. st. govore o neospornom vlasništvu i Komune i trećih osoba, falsifikat nije mogao nastati prije toga. Navodna ovjera kancelara kneza Zuanea Malipera (1491./1492. god.), sumnjiva već i stoga što se kancelar navodi kao Knežev a ne kao općinski, ne znači da je krivotvorina nastala u to vrijeme. Kancelar je navodno ovjerio "drugi autentični primjerak" koji je bio kod "veleuglednog gosp. Matija Izarea". Međutim, Matij Isaro je bio muž Jerolime Bartučević, **prapraunuke** Nikole Grivičića, koja je živjela tek koncem 16. stoljeća (rodoslovlje u Arhivu Hektorović, ZPZ HAZU u Dubrovniku, svez. CXXXIII.)! Kako vidimo, krivotvoritelji su se rado pozivali na stvarne pretke, ali ne objašnjavaju odakle isprava u nekog Isara u doba kad još nije bilo veze između tih obitelji. Ovo bi potvrđivalo moju raniju slutnju da je falsifikat nastao tek u odmaklom 16. stoljeću, zacijelo kao "dokaz" u nekom zemljišnom sporu.

Joško Kovačić

REASSESSMENT OF THE AUTHENTICITY OF A DOCUMENT PURPORTEDLY FROM 1205 ABOUT DUBOVI DOL

Summary

In this paper the author reassesses the question of authenticity of a document manifestly from the year 1205, dealing with purchase of the possession of Dubovi dol on the island of Hvar (Smičiklas's Codex diplomaticus III, No 47, p. 53).

In contrast with the Hvar historian Ivo Kasandrić who was in favour of its authenticity, the author tries to prove with ample internal and external evidence that the document in question is a falsification of a much later date. In support of his view, he quotes several 15th century documents hitherto unpublished.